

КОЗАЦЬКЕ ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО

- ▶ Козацьке звичаєве право — сукупність норм поведінки, вироблена у процесі виникнення козацтва та перетворення його на велику суспільну групу (XVI—XVIII ст.). Застосовувалося в діяльності національних військово-адміністративних і судових установ. Особливого поширення набуло в побуті запорожців, а також козацьких формувань Лівобережжя, Слобожанщини, згодом у південних районах.

Кримінальне звичаєве право

Серед покарань за злочини у Запорозькій Січі зокрема існували наступні:

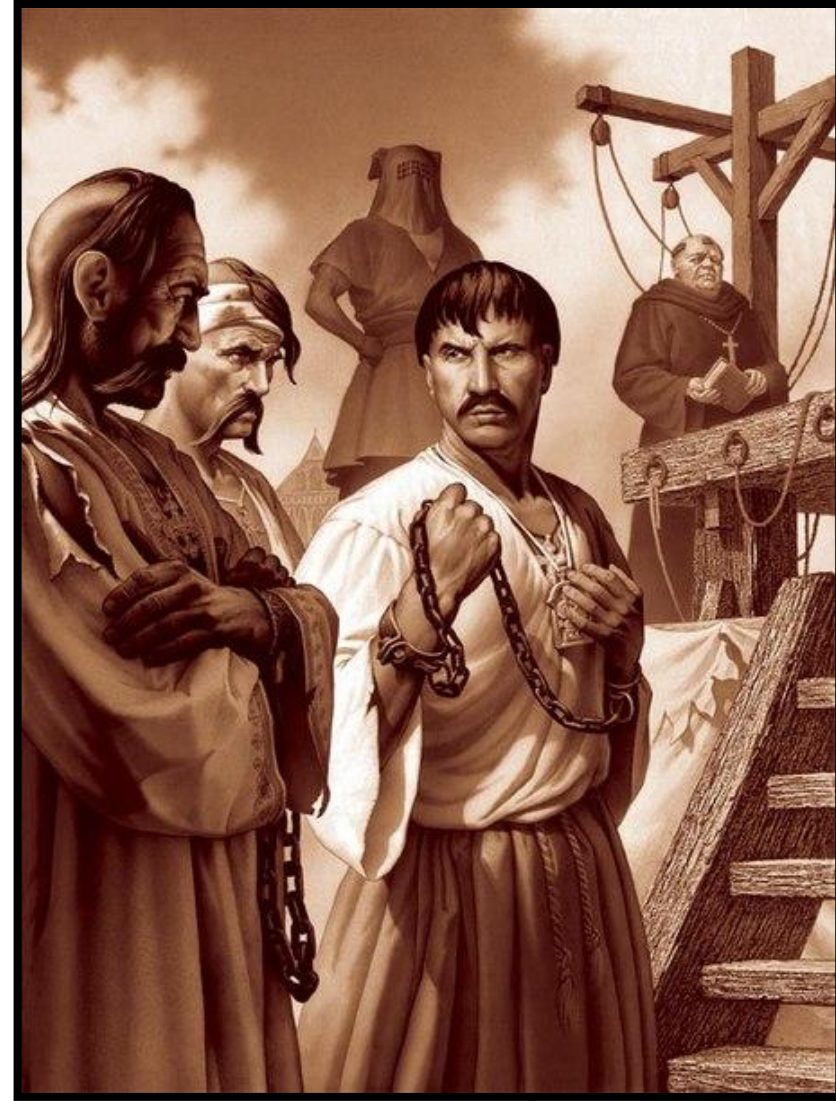
1. Злочини проти життя. Найтяжчим вважалося вбивство козаком козака, за здійснення якого обвинуваченого закопували в землю живцем разом із своєю жертвою. За стародавнім козацьким повір'ям вважалося, що під землею жертва вічно буде душити свого кривдника, адже вбивцю зв'язували і клали під труну;

2. Злочини проти здоров'я. Нанесення тілесних пошкоджень у нетверезому стані із застосуванням зброї інколи каралося переламуванням однієї ноги. За більшу провину переламували руку і ногу, що фактично означало відлучення від козацького ремесла;

3. Військові злочини — дезертирство, програш бою, ухилення від зайняття посади, на яку козака обрало товариство, пияцтво під час походу. За здійснення протиправних діянь цієї категорії на злочинця очікувала смертна кара. Нетверезих під час морського походу викидали за борт, а під час сухопутного маршу прив'язували до коня і ганяли по степу, доки винуватець не помирав;

4. Майнові злочини — крадіжка, розбій, неповернення боргу. У залежності від об'єкта посягання розрізнялися крадіжка особистого майна та майна всього запорізького товариства. В останньому випадку обвинуваченого очікувала смертна кара. Неповернення боргу тягнуло за собою приковування до лафету гармати. Винний звільнявся лише в тому разі, коли повертав борг, або хтось із родичів чи друзів поручався за нього.

- Кара на смерть у Запорозькій Січі мала достатні різновиди. Серед простих обезголовлювання, розстріл та повішення. Останній вид покарання, як правило, застосовувався до рецидивістів. Мали місце повішення козака догори ногами та ребром за гак. У такому положенні небіжчик продовжував перебувати до того часу, поки кістки не опадали на землю. Інколи застосовувалося посадження на палю. Для того, щоб стратити злочинця, його піднімали кілька осіб і насаджували на штир. Під вагою свого тіла засуджений повільно конав. Зняти небіжчика ніхто не мав права під загрозою смерті.

Гетьманщина

За часів Гетьманщини на основі звичаєвого права Федором Чуйкевичем було укладено збірку «Суд і Розправа» котрою користувалися при винесення вироків судових рішень.

«Суд і Розправа» — визначна пам'ятка права України 18 століття, складена бунчуковим товаришем Ф. Чуйкевичем — результат його приватної кодифікації (1750–1758).

Зміст

- ▶ Праця Чуйкевича мала великий вплив на судову реформу Гетьманщини 1760-63, зокрема на зміну устрою і судочинства Генерального Суду, за зразком Трибуналу Великого Князівства Литовського (1760) й на введення статutowих судів (1763).

► Суд і Розправа» складається з таких частин:

1. Про докази;
2. Про рочки і роки;
3. Про процес;
4. Про апеляції;
5. Про виконання судових рішень;
6. Про посаг, віно і привінок.

► Ці частини були виготовлені до 1750 й 1752; пізніші доповнення:

1. Про апеляції за Статутом (1754),
2. Про давність земську (1755),
3. Про суд польовий, підкоморський, тобто межовий (не раніше 1758).

Хоч «Суд і Розправа» була приватна збірка діючого права, нею користувалися в судах; в актах судових розправ зустрічаються посилення на неї, як на джерело права. Відчуття національної гордості й патріотизму («При помочі Божій малоросіяне з гетьманом Богданом Зіновієм Хмельницьким кров'ю своєю освободили Малу Росію»), літературні метафори (порівняння окремішності судів з річковою системою) й інші поширюють значення цієї пам'ятки поза сферу історії права.

Дякую за увагу!